

Efter Quranen adıyla bir de zeyil yazmıştır (Kopenhavn 1924). 2. *Alidernes Stilling til de Shi'itiske Bevaegelser Under Umajjademe* (Kopenhavn 1910-1911). Emevî dönemi Şîa'sı ile ilgili bir eserdir. 3. *Palästina i kortfattat geografisk og topografisk Fremstilling* (1890). 4. *Geographie des alten Palästina* (1896). Müellif, Filistin coğrafyası ve topografyası ile ilgili bu iki eserden ilkinin ana diliyle, ikincisini ise Almanca olarak kaleme almıştır.

Özellikle klasik Arapça ve Cähiliye şiri başta olmak üzere Arap dili ve edebiyatı üzerine yaptığı çalışmalarla tanınan Buhl'un ilim âleminde asıl katkısı *Kitâb-ı Mukaddes ve Sâmi diller alanlarındadır* (bu çalışmaları için bk. *EJd.*, IV, 1467). Ayrıca ilmi dergilerde Kur'an, Hz. Muhammed ve Danimarka diline tercümelerini yaptığı bazı sûrelerle ilgili olanları başta olmak üzere çeşitli makaleleri yayımlanmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Pfannmüller-Gustav, *Handbuch der Islam-Literatur*, Berlin 1923, tür.yer.; Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 62, 937; M. A. Palau, *Catalogo de autores de la Biblioteca (Seccion Europea)*, Tetuan 1953, s. 24; Zirikli, *el-A'lâm*, V, 339; J. Fück, *Die Arabischen Studien in Europa*, Leipzig 1955, s. 305-306; J. D. Pearson, *Index Islamicus 1906-1955*, London 1958, s. 52, 59, 61, 356, 357, 700; Necib Akiki, *el-Müsteşrikün*, Kahire 1980, II, 844-846; K. Schwarz, *Der Vordere Orient in den Hochschulschriften Deutschlands, Österreichs und der Schweiz*, Berlin 1980, s. 138; J. Petersen, "Frantz Buhl", *MMIADm.*, XIII/5-6 (1933), s. 282-284; F. Buhl, "Abdullah", *İA*, I, 29; İhsan İlahî Rânâ, "Buyûl (Frantz Buhl)", *UDMİ*, V, 313-314; Bekir Topaloğlu, "Abdullah", *DİA*, I, 76; J. Muilenburg, "Buhl", *EJd.*, IV, 1467.

M. MANAZIR AHSAN

BUHTİŞÜ'

(بختيشوع)

Abbâsiler döneminde
hekim olarak ün yapan

bir Nestûrî hristiyan ailesinin adı.

Buhtîşü' (Bahtîşü') ailesinden yetişen ilk hekimler, I. Hüsrev'in (Enûşirvân, 531-579) zamanında kurulan Cündişâpûr tıp okulunda öğrenim görmüş ve oradaki hastahaneде yaptıkları başarılı çalışmalarla adlarını duyurmuşlardı. 765'te Bağdat'ın hilâfet merkezi oluşundan sonra 250 yıl süreyle Abbâsî sarayına hekim veren bu aileden yetişmiş tabipler, gerek yaptıkları tercümelerle gerekse telifleriyle İslâm tıbbının gelişmesine önemli katkılarda bulunmuşlardır.

Buhtîşü' ailesinden yetişen hekimler şunlardır: I. Buhtîşü', I. Cibrâil, Curcîs, II.

Buhtîşü', II. Cibrâil, III. Buhtîşü', I. Ubeydullah, Yuhannâ, IV. Buhtîşü', III. Cibrâil, II. Ubeydullah. Bunlardan ilk ikisi hakkında kaynaklarda yeterli bilgi yoktur. Ayrıca III. Buhtîşü'un oğlu olan ve uzun yıllar Halife Muktedir-Billâh'ın hekimliğini yapan I. Ubeydullah ile Halife Mütevekil-Alellah'ın oğlu Muvaffak'ın özel hekimi Yuhannâ (Yahyâ) ve yine Muktedir-Billâh ve Râzî-Billâh'ın saraylarında hekimlik görevi yapmış olan Yuhannâ'nın oğlu IV. Buhtîşü' (ö. 941) hakkında da ayrıntılı bilgi mevcut değildir. Bunlardan Yuhannâ'nın ünlü bir hekim olmasının yanı sıra Grekçe ve Süryânice'yi iyi bildiği ve bu dillerden Arapça'ya tercümeler yaptığı, bu arada *Kitâb fimâ yahtâcû ileyhî't-tabîb min 'ilmi'n-nücûm* adlı bir eser kaleme aldığı bilinmektedir (bk. İbn Ebû Usaybia, s. 276-277; *DMBİ*, I, 604-605).

Curcîs b. Cibrâil (جر جيس بن جبرائيل) (ö. 152/769). Cündişâpûr tıp okulunda yetişen Buhtîşü' hekim sülâlesinin üçüncü üyesidir. I. Buhtîşü'un torunu, I. Cibrâil'in oğlu olduğu için Curcîs b. Cibrâil b. Buhtîşü' künyesiyle anılır. Curcîs Cündişâpûr Tıp Okulu'nda hoca ve oradaki hastahane'nin başhekimiydi. 148'de (765) Halife Mansûr'un midesinden rahatsızlanması üzerine Bağdat'a çağırıldı. Hastahane'nin yönetimini oğlu Buhtîşü'a bırakıp öğrencilerinden İsâ b. Şuhlaf (Şehlâ) ile İbrâhim'i yanına alarak Bağdat'a gitti ve halife iyi oluncaya kadar yanında dört yıl kaldı. Hâzık bir hekim olmasının yanı sıra kılık ve kıyafetiyle, vakar ve sohbetleriyle Mansûr'un takdirini kazandı. Hanımı ihtiyar ve hasta olduğu için Bağdat'taki hizmetini öğrencileri görüyordu. Bu durumu öğrenen halife kendisine üç tane Rum câriye hediye ettiyse de o dinî gerekçelerle bunları kabul etmedi. Bu davranışından hoşlanan halife ona en güzel köşkerlerinden birini tahsis etti. 769 yılında hastalandı ve Cündişâpûr'a dönmek için izin istedi; halife kendisine 10.000 dinar vererek onu memleketine gönderdi. Curcîs kısa bir süre sonra orada öldü.

Curcîs b. Buhtîşü' Bağdat'ta kaldığı süre zarfında Halife Mansûr'a Yunanca ve Süryânice'den birçok nakiller ve tercümeler yaptı. Bu arada *Künnâş* adıyla Süryânice bir tıp kitabı derledi ve eser daha sonra Huneyn b. İshak tarafından Arapça'ya tercüme edildi. Ebû Bekir er-Râzî'nin bu kitaptan iktibaslar yaptığı söylenir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Kiftî, *İhbârü'l-'ulemâ'* (Lippert), s. 100; İbn Ebû Usaybia, *Uyûnü'l-enbâ'*, s. 183-186, 276-277; Ebû'l-Kâsım Sebâh, *Ferheng-i Hâverşinâsân*, Tahrân, ts., s. 81-83; *el-Muktefâf*, Beyrut 1876, I, 145-146; Brockelmann, *GAL*, I, 414; Zirikli, *el-A'lâm*, II, 143; *el-Kâmûsü'l-İslâmî*, I, 657; Sezgin, *GAS*, III, 209-210; M. Ullmann, *Die Medizin im Islam*, Leiden 1970, s. 108; Âzertâş Âzernûş, "Âl-i Buhtîşü'", *DMBİ*, I, 602-605.

HASAN DOĞRUYOL

Buhtîşü' b. Curcîs (بختيشوع بن جر جيس) (ö. 185/801). Ebû Cibrâil (Cibrîl) künyesiyle de anılan II. Buhtîşü' Cündişâpûr'da doğdu ve tahsilini orada yaptı. Babası Curcîs oradaki hastahane'nin başhekimiyken oğlu da onun yardımcılığını yapıyordu. 765 yılında Halife Mansûr'u tedavi etmek üzere Curcîs Bağdat'a çağırılmış ve orada dört yıl kalmıştı. Bu süre zarfında II. Buhtîşü' Cündişâpûr Hastahanesi'nin başhekimliğini üstlenmişti. Daha sonra Halife Mehdi'nin oğlu Mûsâ el-Hâdî ağır bir hastalığa yakalanınca Curcîs öldüğü için bu defa oğlu II. Buhtîşü' Bağdat'a çağırılmış, fakat o gelinceye kadar veliaht vefat etmişti. Halife Mehdi, Ebû Kureys İsâ, Abdullah et-Tayfûr ve Dâvûd b. Serâbiyûn gibi saray hekimlerinin kıskançlığı ve karısı Hayzûrân'ın karpisleri yüzünden onu Cündişâpûr'a geri göndermek zorunda kaldı. II. Buhtîşü' asıl şöhretine Hârûnürreşid döneminde kavuştu. 787'de halife bir baş ağrısına yakalanınca Yahyâ b. Hâlid el-Bermekî'ye saray hekimlerinin bilgisizlik ve tedavi-deki başarısızlıklarından yakınarak ondan iyi bir hekim bulmasını istemişti. Bunun üzerine Yahyâ II. Buhtîşü'u Bağdat'a getirtti. Bir imtihandan sonra halife onu başhekimliğe tayin etti ve kendisine madî ve mânevî her türlü imkânı sağladı.

Bağdat'ta ölen II. Buhtîşü'un *Künnâş-şü'l-muhtaşar* ile oğlu Cibrâil için yazdığı *Kitâbü't-Tezkire* adlı iki eserinden söz edilmektedir. Bu eserleriyle onun İslâm tıbbına önemli katkılarda bulunduğu anlaşılmaktadır. Nitekim Ebû Bekir er-Râzî tıp ansiklopedisi mahiyetindeki *el-Hâvî* adlı ünlü eserinde yirmiye yakın yerde ona atıflarda bulunmuştur.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist*, s. 413; İbnü'l-Kiftî, *İhbârü'l-'ulemâ'* (Lippert), s. 100, 126-127, 132-146; İbn Ebû Usaybia, *Uyûnü'l-enbâ'*, s. 186-187, 209, 276-277; Sezgin, *GAS*, III, 210-211, 226-227, 243; M. Ullmann, *Die Medizin im Islam*, Leiden 1970, s. 109; Sartori, *Introduction*, I, 537; C. Brockelmann, "Bahtîşü'", *İA*, II, 239-240; D. Sourdel, "Bukhtîshû'", *EI*² (İng.), I, 1298; Âzertâş Âzernûş, "Âl-i Buhtîşü'", *DMBİ*, I, 603-605.

MAHMUT KAYA